

Антологія української юридичної думки. В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 1: Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права / Упорядники: В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко, Н. М. Пархоменко; відп. редактори В. Д. Бабкін, І.

Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України

**АНТОЛОГІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
ЮРИДИЧНОЇ
ДУМКИ**

**Том 1
Загальна теорія
держави і права,
філософія
та енциклопедія
права**

*За загальною редакцією
академіка НАН України
Ю.С. Шемшученка*

Київ
Видавничий Дім "Юридична книга"
2002

УДК 340.15 (082.2:477)
УДК 340.12 (082.2)
ББК 67 я 43 (4 Укр)
ББК 67.0 : 67.3 я 43
А 72
314

Затверджено до друку Вченою радою
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
(протокол №2 від 7 лютого 2002 р.)

Редакційна колегія

Антології української юридичної думки:

Ю. С. Шемшученко - голова, академік НАН України, іноземний член Російської Академії наук
В. Ф. Погорілко - заступник голови, доктор юридичних наук
І. Б. Усенко - відповідальний секретар, кандидат юридичних наук
В. Б. Авер'янов - доктор юридичних наук
В.Д. Бабкін - доктор юридичних наук
В. П. Горбатенко - доктор політичних наук
В. Н. Денисов - доктор юридичних наук
О. В. Зайчук - доктор юридичних наук
О. М. Костенко - доктор юридичних наук
І. О. Кресіна - доктор політичних наук
О. М. Мироненко - доктор філософських наук
В. П. Нагребельний - кандидат юридичних наук
Ю. І. Римаренко - доктор філософських наук
В. Ф. Сіренко - член-кореспондент НАН України
В. І. Семчик - член-кореспондент НАН України
В. В. Цветков - член-кореспондент НАН України
Я. М. Шевченко - доктор юридичних наук

Упорядкування:

доктор юридичних наук **В. Д. Бабкін** — керівник колективу
кандидат юридичних наук **І. Б. Усенко**
кандидат юридичних наук **Н. М. Пархоменко**

Відповідальні редактори 1-го тому:

доктор юридичних наук **В. Д. Бабкін**
кандидат юридичних наук **І. Б. Ксенко**

Автор слова до читача

академік НАН України **Ю. С. Шемшученко**

Автори вступного нариса:

доктор юридичних наук **В. Д. Бабкін**

кандидат юридичних наук **І. Б. Ксенко**

Автори біографічних довідок:

доктори юридичних наук **В. Д. Бабкін** та **О. В. Зайчук**

кандидати юридичних наук **І. Б. Усенко**, **Т. І. Тарахонич**, **В. І. Тимошенко**

Науково-допоміжну роботу здійснювали **Н. В. Шишка** та **Є. В. Ромінський**

Антологія української юридичної думки. В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 1: Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права / Упорядники: В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко, Н. М. Пархоменко; відп. редактори В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко. — К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2002. — 568 с.

ISBN 966-7791-22-X

ISBN 966-7791-18-2

Перший том «Антології української юридичної думки» містить праці відомих українських правознавців XVIII — XX століття, присвячені дослідженню проблем теорії держави і права, філософії та енциклопедії права.

Видання призначене для юристів-науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також всіх, хто цікавиться проблемами теорії держави і права, філософії та енциклопедії права.

ББК 67 я 43 (4 Укр)

ББК 67.0 : 67.3 я 43

ISBN 966-7791-22-X

ISBN 966-7791-18-2 (т. 1)

© В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко, Н. М. Пархоменко,
упорядкування, 2002

© В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко, вступний нарис, 2002

© Інститут держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України, 2002

© Видавничий Дім «Юридична книга», 2002

Процеси державотворення і правотворення, що нині відбуваються в Україні об'єктивно зумовлюють узагальнення і використання як світового, так і національного досвіду у відповідних сферах суспільних відносин. Важливе значення при цьому мають надбання української наукової юридичної думки XVIII — XX століть. Прогресивна українська правова наука, спираючись на зарубіжний досвід, одночасно активно розвивала власні традиції, намагалася поєднувати соціологічний і юридичний підходи у розумінні і вирішенні державно-правових проблем.

Багатотомна «Антологія української юридичної думки», яка видається під егідою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, має на меті ознайомити нашого читача з кращими здобутками вітчизняних правознавців XVIII — XX століть. Вміщені тут праці є відносно невеликою частиною значної теоретичної спадщини, яку залишили для нащадків українські правознавці.

Варто підкреслити, що українська юридична думка в її історичній ретроспективі формувалася не тільки правознавцями суто українського походження. Істотний вплив на неї справили російські та інші вчені, які свого часу працювали в українських юридичних наукових установах та вищих юридичних навчальних закладах, а також ті, що досліджували українську державно-правову тематику поза межами України (наприклад, член-кореспондент АН УРСР С. В. Юшков). Їх наукові праці або витяги з них також включені до даної антології. Відповідно в рамках окремих томів, які присвячені певним галузям права, публікуються праці, що стосуються найбільш актуальної та науково значущої проблематики.

Серія побудована як за галузевим, так і за тематичним принципом. Нею охоплено всі основні галузі права — конституційне, цивільне, кримінальне, міжнародне тощо. Відкривається вона томом, у якому представлені праці із загальної теорії держави і права, філософії та енциклопедії права. Окремий том також присвячено вагомим здобуткам вітчизняних правознавців у галузі історії держави і права.

Включені до антології праці подано мовою оригіналу (українською чи російською). Зроблені лише деякі правки, що стосуються сучасного правопису.

Кожний том відкривається вступним нарисом, у якому подаються відомості про загальний розвиток відповідної галузі юридичної науки в Україні, аналізуються соціально-політичні умови, за яких жили і творили вітчизняні правознавці, стисло характеризуються вміщені у відповідному томі праці. В антології окремо дається також інформація про життєвий і творчий шлях кожного автора.

Змістовну частину антології складають праці правознавців як дореволюційного, так і радянського періоду. Для кожного етапу розвитку наукових пошуків були характерні свої пріоритети і методологічні підходи. Значною мірою вони були зумовлені загальним політико-правовим статусом України у складі Російської імперії, а потім — Радянського Союзу.

За цих умов українська юридична наука до проголошення незалежності України розвивалася як складова частина загальноросійської та до деякої міри австрійської, згодом радянської юридичної науки. Українські правознавці, працюючи на українську юридичну науку, одночасно сприяли і розвитку загальноросійської та радянської юридичної науки. Вагомий вклад у це зробили українські вчені-юристи різних часів — М. П. Василенко, В. М. Гордон, В. Е. Грабар, О. М. Гуляєв, С. С. Дністрянський, Д. І. Каченовський, Б. О. Кістяківський, В. М. Корецький, О. О. Малиновський, Г. К. Матвєєв, К. О. Неволін, П. О. Недбайло, В. А. Незабитовський, М. І. Палієнко, Є. В. Спекторський, Ф. В. Тарановський та інші. Кращі їх праці витримали перевірку часом і мають непересічне значення для сучасної української юридичної науки, яка розвивається тепер як самодостатня галузь суспільних наук незалежної України.

Академік НАН України

Ю. С. Шемшученко

Слово до читача (Ю. С. Шемшученко).....7

Нарис історії розвитку загальної теорії держави і права, філософії та енциклопедії права

(В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко).....9

Козельський Я. П.44

Философические предложения, сочиненные надворным советником и правительствующего сената секретарем Яковом Козельским в Санкт-Петербурге 1768 года.....47

Десницький С. Ю.55

Слово о прямом и ближайшем способе к научению юриспруденции, в публичном собрании императорского

Московского университета ... говоренное ...	
июня 30 дня 1768 года.....	58
Лодій П.Д.	90
Теория общих прав, содержащая в себе философское	
учение о Естественном Всеобщем Государственном	
праве.....	93
Неволін К. О.	102
Энциклопедия законовeдения. – Т. 1.....	105
Пахман С. В.	115
О современном движении в науке права.....	118
Ренненкампф М. К.	141
О праве и нравственности и их взаимном отношении..	144
Юридическая энциклопедия.....	158
Хлебніков М. І.	176
Право и государство в их обоюдных отношениях.	
Исследование о происхождении, сущности, основных	
началах и способах развития цивилизации вообще....	179
Ковалевський М. М.	201
Общее учение о государстве.....	205
Чижов М. Ю.	222
Источник и формы права.....	225
Право и его содержание по учению Лоренца	
фон-Штейна.....	243
Трубецькой Е. М.	250
Лекции по энциклопедии права.....	254
Гредескул М. А.	279
Лекции по общей теории права.....	282
К учению об осуществлении права.....	305
Кістяківський Б. О.	320
Социальные науки и право. Очерки по методологии	
социальных наук и общей теории права.....	324
Палієнко М. І.	351
Нормативный характер права и его отличительные	
признаки. К вопросу о позитивизме в праве.....	354
Суверенитет. Историческое развитие идеи	
суверенитета и ее правовое значение.....	361
Учение о существе права и правовой связанности	
государства.....	369
Дністрянський С. С.	378
Загальна наука права і політики.....	384
Фатеев А. М.	408
Очерк развития индивидуалистического направления	
в истории философии государства.....	412
История общих учений о праве и государстве.....	425
Тарановський ф. В.	435
Учебник энциклопедии права.....	440
Спекторський Е. В.	454
Энциклопедия права.....	460
Проблема социальной физики в XVII столетии.....	492
Происхождение идеи общего или универсального	
права.....	508
Христианство и правовая культура.....	516
Жилін О.О.	541
Право и государство в их взаимных отношениях.....	544
Учебник государственного права. (Пособие к	
лекциям).....	553